

UČITELJSKI TOVARIŠ.

List za šolo in dom.

Izhaja v 1. in 15. dan vsakega meseca, ter stoji za vse leto 3 gold., a za pol leta 1 gold. 50 kr. Spise in dopise vzprejema uredništvo, naročnino in oznanila pa Milic-eva tiskarna v Ljubljani.

Štev. 2.

V Ljubljani, 15. januarja 1886. l.

XXVI. leto.

Prvo berilo in slovnica za slovenske ljudske šole.

Sestavila A. Razinger in A. Žumer, ljudska učitelja. — Natisnila in založila „Ig. pl. Kleinmayr in Fed. Bamberg“. — V Ljubljani 1885, v 8ki, 96 strani. — Cena vezani knjigi 24 kr.

Skôro bode leto, kar je zagledala ta prepotrebna in težko pričakovana šolska knjiga beli dan. Težko pričakovana, ker nam je spopolnila v vrsti šolskih beril prazno mesto, ki je zadevalo prav ono (II.) šolsko leto, v katerem se ima učenec v ročnem branji izuriti in utrditi, v katerem je sploh branje glavni predmet. V Nemcih¹⁾ bi bila tako važna knjiga užé sto in stokrat prerešetana in bila bi doživela Bog vé koliko ocen. V nas Slovincih se je prva ocena objavila komaj ta mesec in še ta ne v solskem listu²⁾. Zdi se mi tedaj potrebno, da tudi „Učiteljski Tovariš“ izpregovori besedo o tej knjigi, kojo je ministerstvo odobrilo in katera se prihonje leto izvestno vpelje v naše šole.

Ta naj novejša šolska knjiga razpade — kakor užé njen naslov kaže — v dva glavna dela: v berilo in slovnico; prav tako tedaj, kakor nekedanje v c. k. zalogi šolskih knjig natisneno „Prvo berilo in slovnica za drugi razred slovenskih šol“, in pa sedanje Končnikovo „Drugo berilo in slovnica za ljudske šole“.

I. Berilo.

Berilo je — kakor se iz predgovora razvidi — urejeno kot drugi del „Abecednika za slov. ljudske šole“, koji sta sestavila ista gospoda učitelja. Ta uredba berilne snovi daje knjigi neki prijeten in pregleden obraz in prav vsled nje se hitro prikupi otroku, sodečemu stvari le po zunanjem, otroku, kojemu je enako razdeljeni „Abecednik“ užé iz prejšnjega leta popolnoma znan. — Teh 18 oddelkov (eden več kot

¹⁾ Ni dolgo tega kar se je „Slovenčev“ jezikoslovec spodtikal nad tem izrazom, češ da ni slovenski! In vendar zahajajo naši goriški okoličanje po opravilih „v Lahe“ in naši Bovčanje hodijo tudi „v Nemce“ kupčevat. *Ocenjevatelj.*

²⁾ Glej „Ljub. Zvon“, 12. zvezek, 1885, str. 755! — Ne razumljivo mi je, da „Ljub. Zvon“, na koji moramo biti sicer Slovenci ponosni, ki pa ima drugo nalogo, nego biti glasilo slovenskih šol in ljudskih učiteljev, redno donša ocene novih ljudskošolskih knjig, v tem ko naši šolski listi, posebno „Učit. Tovariš“ o tem večinoma molčé. Hvalevredno je za vsacega Slovenca, da podpira narodno slovstvo, a narodnega učitelja, kojemu je Bog podaril pisateljskih zmožnosti, prva dolžnost je po mojem menjenji podpirati se svojimi spisi šolske liste in s tem naše tako zanemarjeno pedagogično slovstvo. Naši profesorji in naši glavni učitelji se ne morejo še udomačiti v naših šolskih listih, zmožnejši ljudski učitelji dopisujejo o šolskih zadevah drugim listom, o čem naj potem šolski listi živé?! — Kaj pomagajo vsi predlogi pri občnih zborih v Ljubljani o skupnem šolskem glasilu, ki naj bi izhajalo vsak teden i. t. d., če se pa užé obstoječi listi takó zanemarjajo! — Ako bi vladale take razmere v Nemcih, ne bili bi gotovo še tako hitro povzdignili svoje pedagogične literature na tako visoko stopinjo. *Ocenj.*

v „Abecedniku“) pa ni svojevóljno skupaj zmetanih, ampak takoj se vidi, da je njihova razvrstitev dobro premišljena; oddelek sledi logično oddelku, zveza sledečega s prejšnjim je sicer po svojem naslovu nevidljiva in vendar občutljiva. Z vsakim oddelkom se širi krog otrokovega znanja. Prvi oddelek govori o tem, kar je otroku naj bolj znano, kar neposrednje vidi — o šoli; zadnji trije pa mu dušno predočujejo neznane pojme: Bog, čas in domovina. Tako se tedaj razvrstitev ravná po vzgojevalnem načelu: Od znanega k neznanemu.

Blizo enaka razvrstitev berilne snovi se nahaja tudi v II. delu Heinrich-ovega abecednika³⁾, koji je doživel užé blizu do 300 natisov; pač lep dokaz, kako visoko da cené Nemci to šolsko knjigo.

Pa vrnimo se k „Prvemu berilu“! Po uredbi sta si torej „Abecednik“ in „Prvo berilo“ enaka, ne pa po vsebini. Vsak oddelek „Berila“ obsega neki oddelek iz nazornega nauka kakor „Abecednik“, ne pa, da bi se ista berilna snov ponavljala. Berilni sestavki v „Berilu“ so temveč po vsem novi, nastali vsled razširjenja in spopolnjenja „Abecednik-ove“ snovi, in sicer tako, da odgovarjajo popolnoma napredujočej starosti in doumljivosti otrok. Poleg tega so vpletena nekaterim berilcem vprašanja, ki se nanašajo na snov nazornega nauka v „Abecedniku“, služé za tega delj v ponovitev in utrditev užé znane učne snovi. Na ta način odgovarja knjiga zopet drugi zahtevi našega šolstva, napredovanju poukovemu v koncentričnih krogih.

Večina berilnih sestavkov začenjajočih posamezne oddelke so popisi, nekaj se jih nahaja v pripovedovalni obliki in nekaj v obliki pogovora. S tem je vstreženo raznovrstnosti, ki se prav pri nazornem nauku tako živo potrebuje. V začetnem berilci vsacega oddelka so važnejši izrazi tiskani z debelejšimi črkami, kar naredí učenca pozornejšega ter mu olajšuje zapomnitev.

Začetnim berilnim sestavkom sledé primerno uvrščene pripovednice, basni, pogovori (dvo govori) in pesmice: vse kratko in jedrnato, posneto večinoma otroškemu življenju, primerno otroške mislenosti in čutstvenosti in vzbujajoče v otroškem srci veselje in ljubezen. S tem je tedaj vstreženo nraavnemu nazornemu nauku ter ob enem preskrbena učna snov za učenje na pamet. Pesmic, kot Gregorčičeve „Mavrice“, Cimpermanovega „Lovčevega raja“ i. dr. se otroci gotovo z velikim veseljem naučé.

Nič manj veselja jim ne bodo napravljale uganke, ki so kakor pisane cvetice po zelenem travniku raztresene sim pa tja po „Berilu“ — a ne svojevóljno. Uganka je pesniški izdelek, ki potrebuje temeljite in skrbne metodične obravnave, zato pa je posebno izvrsten pripomoček, s kojim se mladina pri pouku oživí in razvedrí ter se jej vadi in bistri um.

Dva berilna sestavka se nahajata v obliki pisma. Ta oblika je sicer otroku manj znana, a zato primernejša bolj odraslej šolskej mladini, vendar je dobro, da se otroci užé v II. šolskem letu po malem na njo pripravijo; saj jo bodo potem tolikokrat rabili v javnem življenji.

(Dalje prih.)

Knjiga Slovénka

XIX. veku.

6) „Erfreuliche Erscheinung in der slowenischen Literatur“ je pisal Lubomir t. j. Slomšek l. 1832 v Carinthia št. 10 naznanivši slovnico in slovar, zložil A. J.

³⁾ „Jos. Heinrich's Schreib - Lese - Fibel“ izdal „Deutscher pädagogischer Verein“ v Pragi. — Založil F. Tempsky.

Murko, v Bohoričici nasproti Metelčici, in v št. 12 priporoča U. Jarnikov „Etymologikon“ ter pripoveduje ondi, da z nekterimi rodoljubi sklada le-tá še bolj obširen nemško-slovenski slovar, po katerem hrepenijo ne le jezikoslovci, marveč tudi dušni pastirji in obrtniki. In to delo ima Šafařik v čislih str. 70: Urban Jarnik's und Anton Slomšek's Deutsch-wind. Wörterbuch. Hs. (Vid. Jezičnik IX. 1871. str. 34—37). — Kakor Jarnik — je tudi Ahacel prijateljsko sodeloval z duhovnim voditeljem, s Slomšekom, v Celovcu in sad tega sodelovanja so bile

7) Pesme po Koroškim ino Štajarskim znane, enokoljko popravljene ino na novo zložene. Na svetlo dal Matija Ahacel . . I. 1833. — II. 1838. — III. 1852. Mej 33 pesmami prvega natisa je 15 Slomšekovih. — Po tej knjižici so se veselo razširjevale tudi po Kranjskem in vdomačile na pr. Glejte, že sonce zahaja; Lehko noč; Slovenc Slovenca vabi; Na svetu lepši rož'ce ni; En hribček bom kupil; Preljubi sveti Urban; Vino ino voda; Oj stojaj, stojaj Beligrad; Preljubo veselje, oj kje si doma itd. vzlasti zato, ker so jim pridejani lahki napevi, ki jih je zložil ali vsaj popravil Slomšek sam (Gl. Jezičn. XXIII. 1885. str. 66—70). — Mnogo, premnogo je koristil Slomšek s knjigo

8) Keršansko devištvo. Potrebni nauki, izgledi ino molitve za žensko mladost. V Celovci I. nat. 1834. — II. 1835. — III. 1840. — IV. 1844. — V. 1847. — VI. 1853. — VII. 1857. — VIII. 1868. — Iz nagovora bodi na primer:

. . . „Kdor časno srečo in večno izveličanje ljubi, naj brani, kar more, da nam zapelivost ljube mladine pomorila ne bo. Kakor velika povodnja se nečistost črez vse stane razliva, ako mladost pred nečistim potopam ne ovarjemo, bojo tudi srečni časi se z njo potopili.

Pričejoče bukvice keršanskega devištva, če ravno malo, naj enokoljko pomagajo saj dereč potok sovražne nečistosti zajeziti, ki mladenčem časno in večno srečo jemlje. Le nekoljko kratkih naukov je za deklice mlade, pa za dobre poštene duše dovolj, ki vbogajo rade. Terdovratnih se tudi dolga pridga ne prime.

Ljube deklice! zdaj je še vašega življenja vesela spomlad ali vigred. Zdaj so dnevi vaše sreče, ako lepo, čisto in pošteno živite. Hitro bo prišlo vroče poletje, potem hladna jesen težavne starosti; zadnič pa tiha zima vaše smerti. Truplo bo v hladni zemli počivalo, duša pa vživala, kar si bote od svojih mladih let zaslužile. Kar zdaj sejete, bote enkrat žele. Mislite na svojega Stvarnika v dneh svoje mladosti, preden leta pridejo, od katerih poročete, da vam ne dopadejo (Po VII. nat.)“.

9) Hrana evangelskih naukov, bogoljubnim dušam dana na vse nedele ino zapovedane praznike v leti. Spisali dušni pastirji na spodnim Štajarskim; na svetlo dal Anton Slomšek, nekdajni Kaplan per Novicérkvi. I. Del: Od perve adventne nedele do zadne nedele po veliki noči. II. Del: Od binkoštno nedele do zadne nedele po binkoštih. III. Del: Na zapovedane praznike ino gode. — I. nat. 1835. — II. pomnožen 1845. — V nemškem predgovoru „Ueber die Bearbeitung und den Zweck vorliegender homiletischer Predigten“ piše mej drugimi pojasnili na pr.: Die Absicht des Herausgebers ist nicht so sehr den angehenden christlichen Volkslehrern einen kleinen Behelf zu reichen, ihre Sprach- und Rednertalente zu vervollkommen, als vielmehr dem guten, lernbegierigen Volke ein lehrreiches Buch in die Hand zu geben, womit es sich an Sonn- und Feiertagen religiös und heilsam beschäftigen kann . . . Die Schreibart sucht den goldenen Mittelweg zu behaupten, um möglichst verständlich, aber auch des Gegenstandes würdig zu seyn. Die Sprache ist besonders für die Slovenen Untersteiermarks berechnet, aber auch für Kärnten und Krain ganz gut verständlich . . — V predgovoru k II. nat., ki ga je spisal Anton Slomšek, Hauptpfarrer zu Salden-

hofen am 1. Juli 1843, razodeva posebej, kako dobro znana mu je bila vsa dotedanja pridigarska književnost slovenska. — Iz slovenskega nagovora bodi po II. nat. na primer:

. . . Veselo je slišati ino viditi, kako se mladi Slovenci ino Slovenke, sosebno po nedelskih šolah, brati učijo: žé vsaka hiša bo koga imela, ki brati zna. Za to je pa tudi učenikov dolžnost, jim koristne bukve v roke dajati, dobre bukve, katere kakor zvest prijatelj človeka hudiga varjejo, ino vse dobro učijo. Sézimo si v roke, ljube duše! ino eden drugimu pomagajmo po nevarni poti v srečno večnost. Skerbno pišimo ino pridno berimo bukve svete, zdrave vére, ki imajo koristne nauke za časno, ino izveličanske za večno življenje. Nesramnih, škodljivih ino gerdih bukev bolj kakor kuge varimo se; zakaj zapelive bukve so dušni strup, ki posvečujočo gnado božjo v človeškim serci morijo itd.

10) Kratkočasne pravlice otrokam v podvučenje. Iz Nemškiga poslovenili mladi duhovni v Celovški duhovščnici. L. 1835. Za predgovor je Opomén, ki se takole glasí: Kakor sto prijetnih Perpoved, tudi sto kratkočasnih Pravlic ljubim otrokam, ino vsim mladim ljudém podamo; naj se po njih vučijo Boga črez vse ljubiti, stariše spoštovati, svoje vučenike lepo imeti, ino jih vbogati; greha se zvesto varvati, bogaboječe in pridno od mladih nog živeti, ino tak v vigredi (spomladi) svojiga življenja skerbeti za časno srečo in večno izveličanje.

Posnete so te kratkočasne pravlice iz pisem visokovučeniga gospoda Krištofa Šmida, korarja na Nemškim.

Kakor nam te pravlice pravijo, se je po sveti gostokrat že godilo, se še godí, ino se bo. Zatorej nas one vučijo, kako se naj vse povsodi modro ino pošteno zaderžimo. Delale bojo dobrim otrokam ino mladenčam kratek čas, jim pa tudi lepo nauke dajale. Bog daj, de bi jih vsi radi brali, dobro zastopili, ino ohranili v svojim serci; naj bi tako tudi mi v božjim kraljestvi hišnimu gospodarju enaki bili, kateri iz svojiga zaklada (šaca) novo ino staro naprej prinese. Mat. 13, 52.

11) Keršanska Beseda katoljškim misjonam pomagat, ktero je Slovencam govoril Anton Slomšek, špiritval v Celovški duhovščnici, v spomin katoljške bratovšine svetiga Leopolda. L. 1836.

12) Sedem novih pripoved za otroke. Iz pisem Krištofa Šmida poslovenili mladi duhovni v Celovški duhovščnici. L. 1836 (I. Knj. Lend. str. 232).

13) Martin mladi pušavnik, pripoved za otroke. L. 1836. Nach dem Deutschen: Gottfried der junge Einsiedler, von Christoph Schmid, bearbeitet von F. G. (Felicijan Globočnik — prim. Mnem. Slav. 164. I. Knj. Lend. 232).

14) Življenja srečen pot. Potrebni nauki, izgledi in molitvice za mladenče. Spisali mladi duhovni in na svetlo dal Anton Slomšek, špiritual v Celovški duhovščnici. Pridjan je slovenski zemljevid Evrope. V Celovci I. nat. 1837. — II. pomnožen 1845. — III. 1851. — IV. 1859. — V. 1871. — Gledé stvarí in oblike bodi na primer (po IV. nat.):

Sv. Cirilj in sv. Metodi. Slovenska učenika. Za Bogam in stariši so dobri učitelji prvi dobrotniki naši. Taka sta sveta brata Cirilj in Metodi, v Solunju na Gerškem doma, dve svetli zvezdi na juternem nebu Slovincam. Še v svojih mladih letih sta se pridno učila, ne le božjih naukov in druge posvetne modrosti, ampak tudi ljudskih jezikov, da bi se kdaj s sosedi in ptujimi ljudmi lahko menila in govorila. — Mladenč, ki imaš lepo priliko in pisan čas, uči se rad, dokler si mlad, ne le slovenje prav razumeti, ampak tudi laško, nemško, kakor drugih jezikov zastopiti in za potrebo govoriti, posebno katerim si sosed; saj ne veš, kamo še prideš. Koljkor jezikov znaš,

toljko človekov veljaš. Nikdar ptujih ljudi ne oponašaj, da se jih boš zastopiti dobro navadil; saj smo si bratje in sestre. S kakoršno mero boš ti jim meril, bojo merili tebi oni.

Slovenski knezi ali poglavarji so poslali v Carigrad (Konštantinopel) učenikov prosit, ki bi slovenski jezik dobro govorili, in prišli Slovence učiti. Ni bilo najti bolj učenih mož, kakor sta bila sveta brata Cirilj in Metodi, bogaboječa mašnika, ki sta že poprej nevernim narodom svet evangelj oznanovala. Srečno med Slovence prideta, ter jih začneta zravno keršanskega nauka tudi abecedo učiti, pisati in brati. — Branje in pisanje je res velika dobrota, pa vender boljši vsiga tega ne znati, ko zapelive bukve brati in gerde reči pisariti. Bog nas tega varji! Berimo radi le koristne in božje reči, kakor nekdamni Slovenci.

Skerbna učitelja sta svojim pridnim učencam sveto pismo poslovenila, da so ga brali, jim službo božjo spisala, da so njo v cerkvi pobožno opravljali, in sta jih tudi svete pesme (psalme) peti učila. Slovenci so se veselili toljke božje reči brati in poslušati, in sveta keršanska vera je po vsih slovenskih deželah čudno lepo oživela. — Tako so se od nekdam vsi pridni Slovenci radi učili, in se še tudi zdaj radi učijo. Hvala Bogu, da je po vsih krajih šol zadost, pa tudi skerbnih domačih učitelov; le samo enega je še potreba: po lepih naukih tudi pošteno živeti; Bog nas ne bo sodil po našem znanju, temuč po našem djanju.

Nemškim učenikom je na delo svetiga Cirila in Metoda zlo merzelo; zatožili so nju rimskemu papežu, kakor bi prave vere po starem ne učila. Brata sta se na to v Rim podala, in svojo nedolžnost toljko lepo spričala, da nju je nar viši vidni poglavar keršanske cerkve pohvalil, in za vse slovenske dežele škofa izvolil. Veselo sta se med Slovence povernila, učila dobre ljudi, kerstila kralje in poglavarje, in se po pravici apostola slovenskih narodov imenujeta. — Jih je nekoliko Nemcov, pa tudi Slovincov ne ljubeznivih sosedov, ki se radi, kakor nekdam, še zdaj šuntajo in psujejo; ali gerdo gerdo je to! V nebesih ne bo razločka med Nemcom ne Slovencom; le v pekli se bojo psovali. — Preljubi mladenč, le tega nikar! hudega s hudim ne povračuj, temuč hudo z dobrim premagaj. Pridno se uči, bodi moder, živi pošteno, in boš sovražnikom lehko jezike zavezal, kakor sta nar imenitnej učenika Slovincov storila.

Sv. Cirilj bolehen je v Rimi svoje slavno življenje sklenil; sv. Metodi je pa še dolgo let po slovenskih deželah učil, lepih cerkuv postavil, in veliko mašnikov žegnal, dokler je tudi on v boljše življenje za svojim bratom šel. — Zdaj nju hvalijo vsi slovenski narodi zemlje, pa tudi vsi srečni Slovenci v nebesih, katerim sta v večno življenje pomagala. — Posnemaj tudi ti, mladi Slovenec, lep izgled svetih učenikov, podučí ravno tako svoje brate in sestre v dobrem, koljkor zamoreš, zakaj: „Kateri bojo podučeni, se bojo svetili, kakor svetloba neba; in kateri veliko drugih v pravici podučijo, bojo kakor zvezde na vse večne čase.“ Daniel 12, 3. — „Nikdar ni prepozno naučiti se, kar človeku vedeti potrebno je. Če je ravno imenitnejše, nauk dajati, ko jemati, vender vselej lepši, se učiti, kakor pa nič znati.“ Sv. Auguštin svetemu Jeronimu.

Tako spremlja Slomšek v „Kerš. Devištvo“ in v „Življenja srečen pot“ žive izglede z iskrenimi nauki deklíčem in mladenčem, in sim ter tje še z mičnimi dostavki iz zemlje- in narodopisja. Tako na pr. k izgledu sv. Cirila in Metoda kaže v opazki nekoliko o Nemcih in Slovincih p.:

Nemci so imenitno staro ljudstvo v Evropi, ki prebivajo . . . Tudi v Ameriki je veliko nemških selanov. Vsih se šteje pri 40 milijonov. Nar imenitnejše nemške dežele so . . . Nemci so terdni, dobro učeni ljudje; katolske, pa tudi nekatolske vere. Zemljo imajo dobro, polje lepo, pa tudi gore in planine velike, kjer se jim živina redí. Nemška beseda je čerstva, vender Slo-

vencam lehka, de se nje naučijo. Zlo potreba njo je znati. Nemške šole močno slovijo. Veliko dobrih bukuv je v nemškem jeziku, pa tudi zapelivih veliko, katerih se je potreba varvati.

Slovenci alj Slavjani, slavno veliko ljudstvo, so bili že v starih časih imeniten mo- gočen narod. V Evropi, v Azji in nekoljko v Ameriki so Slovenci doma, in ni ljudstva, ki bi po tako širokem prebivalo; po pravici se reče, da v njih deželah sonce k božji gnadi ne gre. Blizo 80 milijonov ljudi še zdaj slovenje govori; in naj se ravno nekateri težko zastopijo, se vender v kratkim govoriti lahko navadijo. Nar imenitnej slovenskih narodov so . . . Slovenci so bili od nekđaj dobrega serca in dobre volje: pridni, pohlevni in zadovoljni ljudje. Radi so zemljo delali in živino redili, kakor še zdaj; pa tudi za nauk so dobre, prebrisane glave. Vsak jih hvali, kdor njih prav pozna. Slovenska beseda je lepo zložna, in gladko teče, ako se gerdo ne zavija, kakor po nekterih krajih. Torej mladenč, ki te je poštena Slovenka rodila, tudi po slovensko moliti učila, svoje matere se ne sramuj, in očeta hvaležno spoštuj vse svoje žive dni. Ne pozabi, da je Slava tvoje ime; za to pa tudi nosi se, da boš slave, časti in hvale vreden (str. 299. 300)!

15) Dober dar za mlade ljudi. V enem zvezku štiri knjižice: Martin mladi pušavnik. Sedem novih pripoved. Prijetne pripovedi. Kratkočasne pravlice. L. 1837. (Mnem. Slav. str. 167).

16) Troje ljubeznivih otrok: I. Pavle Hrastovski, sp. M. Majar Silan; II. Zgubleno dete, J. Sredenšek; III. Kapélica, M. Stojan (Mn. Slav. 166; Knj. Lend. 232). L. 1838.

17) Dve lepe reči za pridne otroke: I. Velikonočna pisanka ali pirh, sp. M. Vodušek; II. Kresnica, J. Sredenšek (Mn. Slav. 166; Knj. Lend. 232). L. 1838.

18) *Mnemosynon Slavicum suis quondam auditoribus ac amicis carissimis dicat Antonius Slomšek. Glanforti 1840. 8. 168.* — »Non me inter vos vitam ita egisse puto, ut, pro tempore saltem, memoriae vestrae me commendare erubescerem. Valedicens officio moderatoris spiritualis seminarii Glanfortani, omnibus amicis, alumnis, auditoribus ac cooperatoribus meis in excolenda praeprimis lingua matris nostrae Slavicae, pro more inter sibi caros recepto, monumentum aliquod dicare desidero. — Aurum et argentum non est mihi; quod autem habeo, hoc vobis do: Mnemosynon slavicum, complectens quasdam orationes liturgicas, quia praeceptum sanctae matris ecclesiae catholicae est, ut pro opportunitate fidelibus ritus ecclesiastici in administratione sacramentorum ac solemnitatum celebratione exponantur: opus autem hujus tenoris, lingua slavica exaratum, nondum innotuit etc.« — piše v predgovoru. — Iz njega je nekoliko vže razvidna tvarina, namreč . . Sv. obredi katoliške cerkve, ki se razlagujejo po slovensko p. krščevanje otrok, prvo sv. obhajilo, blagoslov matere po porodu, obiskovanje bolnikov, deljenje sv. zakona, pokopavanje malih in odraslih itd. Vpleteni so duhovni ogovori in pobožne pesmi. Na koncu je nekoliko pridig o raznih priložnostih na pr. k polagi vogelniga kamna, ob zgotovenji cerkveniga turna, o posvečenji noviga altarja, dve pri novi maši (2. čast. g. Stepišnik Jakoba 19. avg. 1838 v Celju, govoril A. Slomšek), o poterjenji noviga fajmoštra. Največ je iz Slomšekovega peresa; nektare stvari so zložili: J. Prašnikar, M. Vodušek, M. Zagajšek, M. Stojan. — V besedi kaže se prijetna razlika: govorica, nagovor, pozdravilo, opomin, tolažnica, odhodnja, posledna popotnica, opominba, opomnica, beseda priložna, pokojna, žalostna, mertvaška (na pogrebi, na pogrebšini, na pokopališi), počivnica, priporočivnica, pogrebenca itd. Na razgled iz pričujoče knjige bodi:

P s a l m i c a.

1.

'Z globočine se glasím,
K' tebi, o Gospod, kričím.
Vsliši mojga vpitja glas,
K men' oberni svoj obraz!

2.

Alj boš vse pregrehe bral,
O Gospód, kdo bo obstal,
Samo tvoje vsmilenje
Potolaži mene še.

3.

Moja duša hrepení
Ino h' tebi prit' želi,
Vsaki dan in vsako noč
Vupam v tvojo le pomoč.

4.

Ti si Oče vsmilenja,
Nočeš smerti grešnika.
Zbrisal meni boš, o Bog,
Mojih grehov velik dolg.

5.

Bog jim večer pokoj daj,
Večna luč jim sveti naj!
V miru naj počivajo,
Svet'ga raja vživajo.

19) Dvoje fantov. Blagi Fridolin ino hudobni Bric . . Poslovenil Felicijan Globočnik. 1841. Predgovor z naslovom: Preljubi stariši ino otroci! ima podpis: Anton Slomšek, Vozeniški fajmošter (Kuj. Lend. 237).

20) Svetiga Franciška Zalezja nekdanjiga škofa v Genevi Filoteja alj prijazna roka pobožno živeti. Poslovenil ino z molitvami za cerkuv in nekterimi drugimi pomnožil neki dušni pastir (M. Stojan) Lavantinske škofije. Pregledal ino priporočil Anton Slomšek, Vozeniški fajmošter. V Celovci 1842. — II. 1851. — Predgovor Slomšekov se glasi:

Preljube duše Kristusove! Slovenci in Slovenke! „Bodite popolnoma, kakor je popolnoma Vaš Oče v nebesih“: nas vsmileni Jezus opomina, nam pobožnost priporoča po Bogi se ravnati nam velí.

Dosti imamo že pobožnih bukev, starih ino novih, ki nas pobožno živeti učijo, to de so spisane veči del le za mlade ljudi, ter kažejo, tako rekoč, le perve stopinje proti nebesam; za odrašene pobožne duše nam še v slovenski besedi bukev pomankuje, ki bi jih k viši pobožnosti ravnale.

Odrašeni ljudje zlo radi pobožno živeti mudijo, ter se jim zgodi, ko malopridnemu drevju, ki v vigredi (spomladi alj valički) lepo cveti, ob časi poletne vročine oslabi, in nobeniga sadja ne prinese. Nekateri mož, ki je v svojih mladih letah prav goreče Bogu služil, se je ohladil, ino ves posveten postal. Marsikatera žena je v pobožnosti celo oslabela, ki je deklica vsa Bogu vdana ino pobožna bila. Iz žlahniga cvetja mladih dni sadu čednosti per možih ino ženah ni — in to je žalost, ker Jezus govori: „Drevo, ki dobriga sadu ne prinese, bo vsekano in vogenj verženo.“ — Lepe bukve Filoteja naj bojo torej posebno odrašenim Kristjanam izročene, kterih za nebeško kraljestvo ino njega pravico kaj skerbi.

Imenitne ino nikolj dosti prebrane bukve pobožnosti so Tomaža Kempenzarja: Hoja za Kristusam. One dušo bogaboječo storijo, in bogaboječost je začetek keršanske modrosti. Bogaboječost pa nektire duše preveč bojéče ino strašlive storí, jim marskateri, tudi nevárn, strah dela, ki jih v prevelike dvome ali cvible zakople, iz kterih si pomagati ne véjo. Takim dušam je Filoteja prav ljubezniva prijatelca ino svetvavka; ktira jih, iz bogaboječosti nevarniga strahu v presrečno ljubezen božjo pelja ino pokaže, kako človek vsakiga stanu, tudi imeniten ino premožen, lahko pobožno živi, ne posvetno, naj si je ravno na sveti. — Oh, kako je tega potreba!

Pobožna duša hodi na zemli vedno pred Bogam, in Bog ji daja tudi v posvetni britkosti okušati nebeške sladkosti: Brez pobožnosti bi bile tudi nebesa le pekel.

Ne dajte se motiti torej, ljube duše, od posvetne modrosti, ki vam pobožnost rada ostuda. Kakor živo plamno človeku obličje razsvetli: tak razdení prava pobožnost kristjana, de je ljub Bogu ino vsim pravičnim ljudem: „Pobožnost je za vse dobra, pravi sv. Pavel, ker obljubo sedajnega ino prihodnega življenja ima.“ Ino to je prava modrost.

Dolgo dolgo so že želeli skerbni dušni pastirji, sosebo pa pridni spovedniki, prelepe bukve svetiga Franciška Zalezja, ktirim je Filoteja ime, bogoljubnim dušam v roke dati; zdaj so nam jih dober prijatelj poslovenili. Hvalo jim vémo za to! Nar bolji hvala pa bo, de bukve skerbno béremo, se po ljubeznivih naukah ravnamo, pa tudi molimo eden za drugiga.

Tako bo tudi Slovenc in vsaka Slovenka živa Filoteja, to se reče, duša ki Boga ljubi. „In kdor mene ljubi, govóri Jezus, tega tudi jaz ljubim, pa tudi moj Oče njega ljubi, in bova prišla ino per njemu prebivala.“ Amen.

Slomšek kot pedagog.

(Dalje.)

Že kot špiritual je vnmal Slomšek svoje pitomce, bogoslovce v ljubezni do slovenskega jezika, do slovenskih šol, o katerih je rekel, da more duhovnik največ pripomoči, da se Slovencem šole in nauk priljubijo. Njegovo národno prepričanje je bilo užé takrat obče znano. Zdelo se je pa mnogim višjim osebam nekako nevarno. V tej dóbi je bil spisal Slomšek poleg drugih knjig pobožne vsebine še slovnico slovenskega jezika. Te poslednje knjige pa ni bil dal nikdar v natis, da si je bila prav umevno pisana, kakor so zatrjevali njegovi učenci, kateri so jo prepisovali.

Kot špiritual je hodil Slomšek v počitnicah popotovat po nemških, slovenskih in hrvatskih pokrajinah. Potoval je v 1833., 1834. in 1837. l. Vsa svoja potovanja je opisal v prav mičnih krajepisih, v katerih je vpletel zgodovinske in druge mične opazke.

Ko je 9 let neutrudeno in uspešno deloval kot špiritual, šel je 1838. l. v službo kot dušni pastir in sicer kot župnik v Vozenice, kjer je bil ob enem tudi dekan in okrajni šolski nadzornik. V tej poslednji službi skrbel je za svoje ljudske šole tako go-reče in ljubeznjivo, kakor se do zdaj še ni slišalo po Slovenskem. Tega nam ni treba obširno dokazovati, vsaj zadostuje, če povemo, da je Slomšek v Vozenicah spisal naj-imenitnejšo šolsko knjigo: „Blaže in Nežica v nedeljski šoli“, o kateri bodedo, se vé da, še govorili.

Slomšek je bil kot uzorni župnik, izvrstni dekan in vneti okrajni šolski nadzornik, ljubljeneec svojega škofa in duhovnov. L. 1844. so mu začasno izročili škofijsko šolsko nadzorništvo. Meseca maja tistega leta je Slomšek radovoljno prevzel to važno, pa tudi za-nj težavno službo, ker moral je vsak terek iti v Šent-Andrej k škofijskim sejam, kjer je poročal o šolstvu. Še živeči benediktinski kapitulat P. Herman Venedig mi je pravil, da je večkrat videl Slomškega peljati se z belcem svojim v Šent-Andrej. (Ravno ta gospod je tudi pripovedoval, kako je Slomšek obolel.) Leta 1851. se je P. H. Venedig v Tržiči poklonil škofu Slomšku, pridšemu s Koroške čez Ljubelj. Pa Slomšek je bil bled in videla se mu je na obrazu huda bolezen. Od kod to? Ko se je namreč Slomšek vozil še na unkraj Ljubelja, stopil je iz kočije ter nekaj časa peš šel v breg. Potlej je zgret sedel zopet v voz, ter se je prehladil. Peljal se je potem bolan v Celje, kjer je bil 5 dni mej smrtjo in življenjem. Že takrat je rekel njegov zdravnik, da Slomšek more k večemu le še 10 let živeti, a živel je še 11 let.

Meseca avgusta 1844. l. imenovan je bil za korarja Lavantinskega, ter mu je bila služba škofijskega šolskega nadzornika stalno podeljena. Pičle dve leti je bil šolski nadzornik, pa si je veliko zaslug za šolo pridobil. Zaporedoma je prav prijazno vzpodbujal učitelje in katehete, dajal jim koristna navodila v pouku in trudil se mnogo, da so se ustanovljale nove šole in stare razširjevale. Spisal je dve molitveni knjigi: „Angel

molitve“ in „Sveto opravilo za šolarje“, ki so otrokom prav primerne. Pozneje je zbral tudi šolske pesmi ter je na svetlo dal: „Šola veselega lepega petja za pridne šolarje“. Leta 1861. izdal je tudi cerkvene pesmi za blagoslov. Nabiral je tudi mašne pesmi, pa ni doživel izdaje te pesmarice.

Zraven tega je bil pa kanonik Slomšek delaven v svoji duhovski službi. Rad je nadomestoval pridigarje in rad pridigoval vsaki čas in na vsakem kraju. Postal je po svojih pridigah ljubljene Lavantinske doline. V Šent-Andreji ga je pridigovati slišal kardinal Schwarzenberg, in ta ga je pozneje imenoval škofom.

Leta 1846. začel je tudi izdajati uzorne „Drobtinice“, ki so pravi zakladi poučivnih in blaživnih spisov.

Leta 1846. imenovan je bil Slomšek za opata v Celji, ter je šel tje meseca aprila. Željno so ga pričakovali; ali ker ni hotel, da bi ga bili slovesno vzprejeli, prenočil je v bližnji župnini, od koder se je peljal zgodaj na sv. Marka dan v Celje, kjer je dospevši bil na čelu procesiji ter molil sv. rožni venec. Prva njegova pot po mestu bila je torej pot pokore. V 30. dan maja 1846. l. imenoval ga je nadškof Solnograški in kardinal Schwarzenberg, vsled privilegije te metropole, škofom Lavantinskim.

Nikoli in nikjer ni Slomšek iskal službe in časti, pa so mu bile vendar vedno na ponudbo. Predpostavljenim je sicer izrazil svoje pomislke, pa udal se je rad njihovi volji, ker vedel je, da Bog slabe storí močne. Lepa ponižnost Slomšekova je bila združena z veliko srčnostjo, katero nad njim občudujemo. Pri vsakem važnem delu zanašal se je na božjo pomoč, in je le gledal, ali je njegovo početje po božji volji.

Slomšek je bil 46 let star, ko je postal škof Lavantinski s sedežem v Šent-Andreji v Lavantinski (Labodski) dolini na Koroškem. Tudi kot škof je Slomšek lepo skrbel za šolo, ki je bila takrat še tesno zvezana s cerkvijo. Užé v svojem prvem pastirskem listu je duhovnikom zeló priporočal šole, posebno pa še slovenske nedeljske šole.

Njegovo največe delo kot škof pa je bilo to, da je preselil sedež svoje škofije iz Šent-Andreja na Koroškem v Maribor, kar se je zgodilo 1859. l. Neizmerno veliko truda je Slomšeka stalo, da je ustanovil Mariborsko semenišče. Slomšek je tudi delal na to, da se je ustanovila prekornostna družba sv. Mohora, kateri je koj v začetku podaril 500 gld. Tudi je čisti dohodek od nekaterih letnikov svojih „Drobtinic“ izročil družbi sv. Mohora. Slomšek se je bil slovenskemu národu jako prikupil s svojimi slovenskimi pastirskimi listi. „Novice“ so jih večkrat ponatiskovale, kajti Slomšekovi listi so se v slovenskih kočah radi čitali in veljali za sveto besedo slovenskemu rodoljubi. Podpiral je blagi pokojnik tudi slovenske časopise in še take nemške, kateri so bili slovenskemu národu prijazni. V slovenskih listih se je podpisoval „Miroljub“, v nemških pa „der Aufmerksame“. Pravijo, da je po njegovem vplivu se tudi ustanovila „Zgodnja Danica“. Z Nemci je živel Slomšek zložno, ali odločno je tudi v kratkih člankih zavračal naše nasprotnike, to je take Slovence, kateri nemški jezik in nemško izobraženost bolj čislajo kakor svoj materinski slovenski jezik. Proti njim je napisal še 1862. l. v „Drobtinicah“ članek pod naslovom: „Graja nemškutarjev“, ki dobro opisuje značaj teh ljudi in opozoruje Slovence, naj se jih varujejo. Kmalu za tem priobčil je Slomšek v tistih „Drobtinicah“ krasno pesem: „Zdihovanje po miru“, v kateri želi bratovske ljubezni mej vsemi národi. Kratko pred svojo smrtjo potoval je Slomšek v Rim, kjer je sv. očetu poročal o duševnem življenji slovenskega národa. Sv. očetu se je slovenski škof tako dopadel, da ga je koj imenoval svojim „prestolnim asistentom“ in kmalu potem „rimskim meščanom“. Slomšek je umrl v 24. dan septembra 1862. l. (Dalje prih.)

Kinežka deška šola.

Ruski potovalec Dr. P. Pjasecky, ki je pred nekoliko leti prehodil Kino od Sajzana (Saigon) do bregov Rumenega morja, obiskal je v mestu „Han-čong-fu“ tudi kinežko deško šolo. O tej šoli nam Pjasecky tako-le pripoveduje:

„Šola je bila v prostorni dvorani, dobro razsvetljena, ter na jedni strani na dvorišče odprta. Od dvorišča jo je ločila tenka mreža. Mize so bile k stenam pristavljene in pri njih so stale klopi za po jednega ali za po dva učenca. Takrat ponavljalo je kakih dvanajst učencev na glas svojo nalogo, gibajoč se pri tem opravilu v eno smer s svojim telesom. Dva priletna učitelja sta mi prišla naproti in me prosila, naj bi se usedel. Jaz sem se jima za to ponudbo zahvalil in se izgovarjal, da se ne utegnem ž njima baviti, ker sem se namenil šolsko dvorano in njeno opravo narisati. Otroci so se mej tem dalje učili; samo včasih so od strani na me pogledovali, ter so baje mislili, mi malo ponagajati, ali bali so se kazni, ker so bili njih učitelji pričujoči. Kinežki učenci se kaznujejo ravno takó kakor v Rusiji: prijemajo jih za ušesi in jih tepó s šibo. Videl sem, da so učitelji ukazali jednemu učencu v kazen klečati. Za lase prijemati, rekši lasati, ni jih možno, ker nosijo lasé v jedno ali po več kit spletene. Večina teh otrok je bila videti bolehná, a nekoliko jih je bilo prav dobro rejenih. Izmej teh poslednjih mi je posebno jeden deček dopadal zaradi svojega resnega obraza. Sedeč nasproti šolskim durim je s prstom kazal hijeroglifne vrste v svoji knjigi; čítal je glasno, in koj potem ponavljal svojo nalogo na izust. Zdelo se mu ni vredno, da bi me bil samo jedenkrat pogledal. Zapazil sem vender, da je bil jedenkrat nekako nemarno povzdignil k meni svoje oči, a to tako, kakor bi hotel pogledati podobo, ki je vesela na steni. Dokončavši risanje šolske sobe, stopim k njemu in ga vprašam, koliko mu je let? Deček mi resno odgovorí, da je zvršil sedem let in to mi pokaže tudi s prsti. Pohvalil ga sem in mu dejal, da bode gotovo hodil po „veliki poti“ — tako namreč pravijo Kinezi — to je, da bode daleč prišel. Has-va-ci (dober deček) pritrjevali so mi učitelji in rekli dečku, da se mi naj priklone. Deček se takoj vzdigne iz klopi, stopi pred mene, sklene svoji ročici, vzdigne ju nad glavo in se mi priklone. Kaj bode neki iz tega dobrega dečka? Tega nikoli ne poizvemo, naj bi deček tudi postal prvi minister, kar bi ne bilo nikakor nemogoče, ker Kinezi svoja imena izpreminjajo po nekolikokrati v svojem življenji.

V Kini nimajo otroci nobenih šolskih počitnic; šola je v Kini vse leto odprta, dan za dnevom od solnčnega vzhoda do 10. ure predpoludne. Kadar odbije ura deset, gredo otroci vsak na svoj dom h kosilu. O poludne se vračajo zopet v šolo, kjer ostanejo do pete ure popoldne. Po leti v kinežkih šolah predpoludne ni nobenega pouka, zatoorej hodijo otroci zvečer v šolo. Otroci se v šolo vzprejemajo v vsakeršni letni dóbi, a to zavaljo tega, ker se vsak učenec sam za-se uči. V kinežkih šolah ni vkupnih razredov; učitelj gleda samo na to, da bi nekoliko učencev h krati poučeval ter si tako nekoliko časa pridobil. Kadar otrok v šolo stopi, razloži mu učitelj najpred začetne hijeroglife; deček ponavlja te besede glasno, dokler jih ne zna iz knjige čítati in potlej na izust povedati. In tako se vsak dan nadaljuje. Šolske knjige so po vsem kinežkem cesarstvu iste. Če je to dobro in koristno, tega ne vem, ali toliko vender mislim, da ta jednakost šolskega poučevanja gotovo pripomore k temu, da ostane neštevilno prebivalstvo najstarejšega zemeljskega vladarstva združeno v jedno celóto. Od one dóbe, ko je neki Konfucijev učenec sestavil priročno knjižico za začetni nauk, preživel je vsak izobražen Kinez nekoliko let svoje mladosti, gibajoč se nad to knjižico. V šoli, kadar otrok svojo nalogo pripoveduje, kričí na ves glas; učitelj pazno posluša

tega ali ónega ter popravlja, če je kdo kaj napačnega povedal. Kadar se je otrok naučil svojo nalogo, stopi k učitelju, priklone se mu nekolikokrat, položi knjigo na mizo, obrne se s hrbtom proti njemu, ter začne ponovljati (naštevati) to, kar se je naučil. Ko učenec vse našteje, naloži mu učitelj nov odstavek, katerega se mora naučiti. Takó se nauk nadaljuje, dokler otrok ne umeje vseh 178 stikov, kateri so v „San-ci-cinu.“ Potlej dobí otrok v roke drugo knjigo, ki se imenuje „Ši-šu“ ali 4 klasične knjige. To knjigo se izučivši, dobí v roke knjigo „Čin“, ki ima v sebi 5 svetih knjig. S tem je navadno končana kinežka izomika, Tukaj naj podam čestitim bralcem samo nekoliko pojmov o teh knjigah: Prva izmej omenjenih knjig je nekaka enciklopedija, ki se začénja z besedami: „Pred svojim vstvarjenjem je bil človek svet.“ — Potlej je govor o prirojenosti sedanjega človeka; o potrebi človeške vzgoje in pouka; o različnih učnih metodah; o veliki važnosti vsakovrstnih dolžnosti do človeške družbe; o treh svetlobah (lučih); o štirih letnih časih; o petih življih in petih krepostih (ki so: ljudomilost, pravičnost, premožnost, duhovitost, in resničnost); o šestih vrstih žita; takisto o šestih vrstih domačih živali; o sedmih nečistočah; o osmih godbenih notah; devetih stopinjah sorodstva; o občni zgodovini in redu nasledništva dinastije. — Tù se navajajo vzgledi slavnih osob starega veka, in se pripoveduje o dostojanstvu, do katerega so rečene osebe dospеле s svojim delom in trudom; pripoveduje se, kako je ta ali oni znameniti mož, ne imevši papirja, pisal na bambusovo deblo; zopet, kako je drugi svojo kito okoli kakega trama ovil, da bi svojo glavo po konci vzdržal, ako bi ga spanje premagovalo; ali pa, kako si je tretji iz istega namena šilo v bok zabôdel i. t. d.

Ženskih učilnic Kinezi nimajo in ženske ostajajo navadno brez vsake literarne izomike; zna se, da so nekatere žene v tem jako redke izjeme. Bele vrane bi smeli imenovati one kinežke dame, katerim je osoda dovolila, da so se vzpele do nekake višje izomike.

(Iz „Svetozora 1882. l.“ poslovenil P—ov.)

Človek,

v pogledu na njegovo telo in dušo s kratkim návodom, kakó si ohraniti in utrditi zdravje.

(Za šolo in dom sestavil **Janko Leban.**)

(Dalje.)

§. 5.

Nos, voh, okus, čut.

Vohu škoduje sprideni zrak, močni in gnjili duhi, sliz v nosu, prehlad, posebno pa duhan (tabak), kateri živce slabí in časih celó uniči. Dihati skozi usta, nij spodobno.

Ako ne rabimo duhana ter nos pridno spiramo; ako dalje z nosom večkrat čisto vodo potezamo va-se, ohranimo si nos zdrav.

Okusu škodujejo prevročé, predišavne in preslane jedí. Okus si pa ohranimo, ako radi pijemo vodo in si po jedi ž njo spiramo usta.

Čut si ohraniš, ako se pridno krečeš in kožo umiváš.

§. 6.

Zobje, vlasje, nohti.

Zobje, če so zdravi in beli, nij so le človeku v krasoto, nego služijo mu tudi, da more prežvekovati in različno govoriti. Slabi zobje širijo slab duh. Dobre zobe si

ohranimo, ako jih skrbno trebimo in marljivo z vodo spiramo. Zobem škoduješ, ako le na enej strani prežvekuješ; tudi jim je zelo kvarljivo, ako hitro menjavamo z vročimi in gorkimi jedmi in pijačami. Na škodo je vrhu tega zobem pušenje (kadenje), grizenje trdih rečij in drezanje ob nje s šivankami ali vilicami. Ako se ti je zob pokvaril, ne rabi nikakoršnih latverg, kapljic ali kaj družega tacega; kajti vse to malo ali celo nič ne pomaga. Najbolje storiš, ako si v takem slučaju daš izdreti zob. K temu se koj in trdno odloči, zakaj slab zob tudi druge kmalu pokvari. Votle zobe naj ti zamaši (plombuje) izkušen zobozdravnik, ker sicer ti votli zobje tudi druge, zraven stoječe zdrave zobe lahko okužijo. Konečno si gledé zôb zapomni to pesenco vrlega mladinoljuba:

„Če zdrave češ zobé imeti,
Jih moraš čuvati umeti:
Ne grizi trdih mi stvari,
Ne liži preveč sladkarij,
Ledene vode tud' ne pij,
Po jedi z gorkim jih izmij!“

Vlase je treba zmerom snažne imeti. To dosežeš, ako jih pridno spiraš in češeš. Nikari pa vlas preveč z oljem mazati ali spudrovati! To zadržuje izhlapljevanje glave in vrhu tega, se ti va-njo vgnjezdi ostudna — gomazen!

Nohte je treba čistiti in skrbno porezovati, a ne prekratko. Ako to delaš, ne bodo se ti vrasli v meso, niti ne dobiš tako zvanih „zaohtnic“.

§. 7.

Slabe navade.

Varujočim posamične telesne dele treba tudi pozornim biti na to, da ravno hodimo in sedimo ter tudi obe roki vadimo. Sedeti in ležati ne smemo po strani (napoševno), niti ne s sklonenimi prsmi ali s pritegnenimi nogami. Ne naslanjaj se pri pisanji, risanji i. t. d. na prsi! Tudi glej naravnost, in ne križem, niti ne mežikaj! Slaba navada je vrhu tega, ako se čudno namerdujemo ali pačimo. Ostudno je, smrkelj z nosom potegovati, neprenehoma odkašljevati se ali požirati. Kdor zmerom zdeha, tiplje si ali celó vleče ustnice ali ušesa; kdor si podrezava po nosu in v nosu, naj gleda, da opusti slabo to navado; zakaj vse take reči niso le nespodobne, nego tudi zdravju več ali manj škodljive in lepoti nasprotné.

§. 8.

Telesno gibanje in počitek.

Gibanje pospešuje prebavo in krvni obtok, okrepcuje živce in mišice ter nam razvedruje duh. K telesnemu gibanju prištevamo hojenje (katero je največkrat v navadi), vojenje (najmanj zdatno) in jezdarjenje (katero je čestokrat prav velike koristi, ker se pri tem celo telo blagodejno trese); vrhu tega ekserciranje, plavanje, žoganje in druge igre, pred vsem pa — delo. Delavni človek je največkrat zdrav, zadovoljen, vesel; njemu diši jed in pijača in le njemu sta počitek in spanje dobrota. Lenuha tare dolg čas, njemu ne tekne niti jed niti pijača in spanje nij krepčalno za-nj. — Gibanje utruji, in potem potrebuje telo počitka. Najmanj okrepcevalno je, ako po gibanji stojimo, bolje je sedeti, pa ne z zakriženimi nogami in krivo; najbolj priporočati je, da stegnjeni ležimo. Počitek pa trajaj le, dokler nas je utrujenost minola. Telo človekovo je ustvarjeno za gibanje, a ne za počitek! Vender more telesno gibanje postati tudi škodljivo, ako se ž njim preveč silimo, saj je sploh znano, da tudi

struna, preveč napeta, počí. Prenapeto gibanje nam naklone lahko bolezen ali celó smrt. Posebno pretežko delo v letih, ko še rastemo, silno škoduje.

§. 9.

Pregretje in prehlad.

Telesno gibanje ugreje nas, t. j. kri se hitreje pretaka po našem telesu, hlapnja se pomnoži; kri in hlapnja pa povzročujeta gorkoto. Ako smo se ugreli, ne smemo brzo iti k počitku, tudi ne smemo nič mrzlega piti ali na mrzlem zraku ali na vetru postajati. Celó vdihanja premrzlega zraka se je treba tedaj varovati. Tudi razgreti ne smemo se v mrzlej vodi kopati in, ako nas je dež premočil, nij nam mirnim sedeti. Čuvati se nam je, da razgreti ne sedamo na mrzla tla ali v travo; tudi se o takem slučaju ne slačimo prehitro. — Kdor se ne drži teh pravil, lahko dobí sušico (jetiko), trganje, ali ga zadene kaplja (mrtud). Ako smo se prehladili, treba je, da se močno sprehodimo, da gorko obleko oblečemo in pijemo gorko vodo, namešano z jesihom. Tudi gorke kopolji koristijo. Dobro je, zvečer, predno odidemo spat, okopati si noge v škafu dobro gorke vode, katerej smo pridejali nekaj otrob. Na to izpijemo kozarec gorke pijače (gorko vino, bezgov ali lipov čaj*) i. t. d.), ter ležemo takoj v posteljo, katera mora biti dobro in gorko zaodeta. Na tak način dosežemo, da se izpotimo, kar nam bo jako koristilo zoper prehlad. Mokre nogavice in oblačila moramo zamenjati sè suhimi.

Prehlad lahko nastane vsled tega, ker se premalo pregibamo, ker stanujemo v mokrotnih stanovališčih, ali pa je prehladu kriv — prepíh. Ne imevaj v svoji sobi nikoli dveh nasproti si stoječih oken odprtih, vsled česar bi nastal prepíh, ki je sovražnik človeškemu zdravju!

§. 10.

Čisti zrak.

Zrak deluje od zunaj na naše telo s pomočjo naše kože, od znotraj pa s pomočjo pljuč. A le čisti zrak vpliva dobrodejno na-nje; le čisti zrak nas naganja k delu, množi nam hrepenenje po jedi in pijači, pomóre, da jnam jedila teknejo ter nam daje mirno in sladko spanje. Čisti zrak je zdravju ravno tako potreben, kakor jed in pijača. Učeni ljudje so preračunali, da odrasel človek vsak dan vdiha in izdiha kakih 8000 litrov zraka. Sprideni zrak slabí in draži telo ter rodí mnogo hudih bolezni, katere so vrhu tega še večinoma nalezljive. Zrak se spridi, ako v tesnej sobi preveč ljudij skupaj prebiva; spridi ga stoječe vodovje in močvirje in tudi, ako v izbah žgemo oljenke in lojenice in ako v njih gladimo (tíblamo). Zrak spridimo, ako žgemo v izbah oglje, ako dolgo zapiramo kleti, shrambe in vodnjake; slednjič spridijo zrak tudi bolniki. Da se vsemu temu izognješ, odpiraj vsak dan v stanovanjih okna in duri — in to tudi po zimi! Bolnike odstranjujmo, kolikor je le mogoče, od zdravih ljudij, poskusimo močvirje in stoječa vodovja izsušiti, ali pa se jim ognimo. Škodljivo je tudi, ako imamo v spalnicah ali drugih izbah močno dišeče cvetice. Ob mrzlem in mokrotnem vremenu oblačimo se toplo ter pokajajmo sobe z brinjem. Pri mokrotnih in gorkih dnevih odpirajmo čestokrat okna, da se zrak preminja. Tudi je dobro, jesih na žarečem železu izhlapljevati. Kadar je zrak topel in suh, poškropi sobo z vodo; dobro tudi storiš, ako v njih postaviš posodo z vodo, katera sople va-se potegne.

Čisti zrak spoznamo, ako lahko in okrepčevalno dišemo in ako nij v njem kacega duha, niti nam nij tesnobno. Opomniti mi je konečno, da je nezdravo spati v tesnih izbah; držati se je vodila, da naj človek, kolikor mogoče, živí v čistem prostem zraku.

(Dalje prih.)

*) Pripravljá se iz posušenega bezgovega ali lipovega cvetja.

D o p i s i.

Od Kolpe. Zopet nam je pokosila neizprosljiva smrt delavca na šolskem in cerkvenem polji. V 30. dan decembra p. l. umrl je zjutraj ob 7. uri na Vrhu pri Vinici č. g. Rajko Kalan, župnijski oskrbnik in učitelj. Pokojnik porodil se je v 26. dan januarija 1836. l. v Loki na Gorenjskem, v mašnika je bil posvečen v 26. dan julija 1859. l. Učiteljeval je od dné 1. junija 1878. l. po odhodu prejšnjega g. učitelja Fr. Muhiča v Št. Jarnej, in je skoro do teden dni pred smrtjo bil še v šoli. Pokopali so ga v 1. dan januarija. Pri pogrebu nas je bilo le piclo število, ker ta dan ne morejo od dóma ne gg. duhovniki, in ne gg. učitelji.

Pokojni g. Rajko bil je blaga, gostoljubna duša svojim duhovnom, pa tudi učiteljskim tovarišem. Vrhovska občina je z njim imela vse, kajti pokojnik je opravljal duhovske in učiteljske službe, ter tudi brezplačno opravljaval posel občinskega tajnika. Naj v miru počiva! *Ksaverij.*

Z Vojskega. (Zahvala.) Blagorodni gospod Valentin Lapajne, trgovec v Idriji, podaril je tukajšnji ubožni šolski mladini bogato zalogo raznoterih pisank (500), peres, svinčnikov, kamencov i. t. d. Tudi brat imenovanega gospoda, g. Ivan Lapajne, c. kr. okrajni šolski nadzornik, daroval ji je 100 pisank. Obema se zahvaljuje v imenu obdarjene šolske mladine

Mihajlo Kaboj,

učitelj.

Iz Kopanj. (Zahvala.) Slavno društvo »Národna Šola« je blagovoljno poslalo našej šoli obilo raznovrstnega šolskega blagá. Za ta blagodušni dar se v imenu šolske mladine preročno zahvaljuje

Ij. Vagaja,

učitelj.

Iz Ljubljane. Iz deželnega zbora. V 11. dan t. m. je g. prof. Šuklje v imenu finančnega odseka poročal o zadevi »stanarinske odškodnine šolskih ravnateljev na ljudskih šolah« tako-le: »Slavni deželni zbor! C. kr. deželni šolski svet izročil je deželnemu odboru z dopisom s 16. aprila 1885. l., štev. 467 prošnjo šolske ravnateljice Julije Moosove, in z dopisom z 19. novembra 1885, štev. 1931 prošnjo šolskega ravnatelja Andreja Praprotnika. Prva meri na to, naj se prosilki zviša stanarina za letnih 120 na 150 gld.; v drugi se zahteva zvišanje od 120 na 220 gld. Deželni odbor odstopil je obe prošnji deželnemu zboru v konečno rešitev, in ta jih je zopet v pretres in poročanje prepustil finančnemu odseku.

Spolnivšemu izročeno mu nalogo, videlo se je umestno finančnemu odseku, predno konkretne predloge stavi o navedenih dveh slučajih, baviti se najprej z načelnim vprašanjem, ali je normalno-šolski zaklad sploh po katerem koli zakonu dolžan, skrbeti za stanarinske odškodnine kranjskih nadučiteljev in nadučiteljic? Jasno mora biti, da je to vprašanje po neki notranji zvezi nerazrušno spojeno z vprašanjem, komu je dolžnost, skrbeti za naturalna stanovanja dotičnih nadučiteljev. Kajti, ker je naturalno stanovanje redna prikazen, stanarinska odškodnina pa le izjema, sledí užé iz tega, da zadeva skrb za odškodovanje onega, katerega bi sicer zadela dolžnost, prirediti šolskemu vodji primerno stanovanje **in natura**.

Kateri faktor je tedaj po deželnih šolskih zakonih obremenjen s tem bremenom? Finančni odsek priznava, da v deželnih šolskih postavah dosihmal pogrešamo jasno določbo o tej odvažni zadevi. Zlasti z ozirom na §. 33. dež. zakona z dne 29. aprila 1873. l. (št. 22), bi se dalo argumentirati: »Ker ta paragraf nadučiteljem in nadučiteljicam pravico daje do naturalnega stanovanja, oziroma do stanarinske odškodnine, in ker se v zakonu nobena določba ne nahaja, katera šolski občini ali šolskemu okraju nalaga dolžnost, skrbeti za te potrebšéine, mora normalno-šolski zaklad poleg aktivitetnih dohodkov učiteljskega osebja prevzeti tudi pokritje teh troškov.«

Vender se dá z lehka dokazati, da je taka argumentacija po vsem neumestna in neutemeljena. Nikoli se ne sme iz vida puščati pravni razvoj, »genesis« naših šolskih postav. V deželnih šolskih zakonih z dné 29. aprila 1873. l. (dež. zak. št. 21. in 22.), se pač ne nahajajo posebne določbe gledé vprašanja učiteljskih stanovanj in gledé faktorjev, katerim je zanj skrbeti, — ali zakaj ne? Naravno le vsled tega ne, ker §. 33. dež. zakona z dné 29. aprila 1873. l., štev. 21. sploh vso skrb »za stvarne potrebe in za učiteljske plače« prisvaja šolskim občinam, oziroma (pri meščanskih šolah) šolskim okrajem. Samo po sebi se torej razume, da takrat ni bilo nobenega povoda, izrečno poudarjati, da je šolskim občinam, katere so itak morale prevzeti vse troške svojega šolstva, oziroma šolskim okrajem, ob jednom skrbeti tudi za naturalna stanovanja, oziroma za stanarinske odškodnine šolskih ravnateljev in ravnateljic.

Zakaj se pa ta dolžnost kasneje ni posebno naglašala v deželnih zakonih z dné 19. decembra 1874. l. in 26. oktobra 1875. l., izmed katerih je poslednji določal v §. 1., da mora normalno-šolski zaklad prevzeti »izplačevanje aktivitetnih plač za učiteljstvo na vseh splošnih ljudskih šo-

lah zunaj mestnega okraja Ljubljanskega, vse in povsod«. In zakaj tudi deželni šolski zakon z dné 28. decembra 1884. (dež. zakon. št. 1. 1885.) šolskim občinam le dolžnost nalaga, »zidati šolska poslopja, dajati jim notranjo opravo ter jih vzdrževati, v obče ljudske šole nastanjevati, plačevati troške za kurjavo, razsvetljavo in snaženje šolskih prostorov in skrbeti za vse druge stvarne šolske potrebsčine?« — In ali je dovoljeno, iz tega opuščenja izvajati posledice v tem smislu, da pripadajo naturalna stanovanja, oziroma stanarinske odškodnine med aktivitetne dohodke učiteljstva, s kojimi je obremenjen normalno-šolski zaklad dežele Kranjske? —

Neumestnost takega tolmačenja razvidi se najprej iz analogij, obstoječih po drugih deželah. Izraz »stvarne šolske potrebsčine« je namreč jako obsežen ter ima zelo bogato vsebino. V njem je zapopadena tudi dolžnost, šolskim vodjam in voditeljicam preskrbovati stanovanja. To nas uči praksa po drugih deželah, in to je ob jednom načeloma izraženo v nekaterih deželnih zakonih, na pr. v postavi s 24. februarja 1873. l., veljavni za kraljestvo Češko, katera v §. 2. izrečno stipulira dolžnost šolske občine, ravnateljem preskrbovati stanovanje. Ni je dežele, katera bi za učiteljska stanovanja morala skrbeti iz deželnih dohodkov. Uže to kaže, da izraz »stvarne potrebsčine« obsega tudi stanovanja nadučiteljeva, in da je tudi po deželnih šolskih zakonih, veljavnih za vojvodino Kranjsko, implicite šolski občini naložena dolžnost nastanjevati nadučitelje in nadučiteljice.

Sicer se pa pravilnost jednake interpretacije razvidi iz nekaterih dandanes še pravokrepnih določeb gori navedenih postav z dné 29. aprila 1873. l. Najvažnejša v tem oziru nahaja se v §. 33. postave o pravnih razmerah kranjskih učiteljev, (št. 22.) kateri izrečno veleva:

»Vsak šolski ravnatelj ima pravico do stanovanja iz dveh sob in potrebnih zravnstvenih (stranskih) prostorov, katero naj se mu dá, če je mogoče, v šolskem poslopju (welche ihm, wo möglich im Schulgebäude selbst anzuweisen ist). Nesmisel bi bila, zidanje in vzdrževanje šolskih poslopj nalagati občinam, zahtevati ob jednom, da se učiteljska stanovanja, kolikor le mogoče, napravijo v šolskem poslopju, potem pa normalno-šolskemu zakladu nakladati dolžnost, skrbeti za pokritje teh potrebsčin! Tako umovanje napérjeno je naravnost »contra rationem legis«. Po tem načelu bi bil normalno-šolski zaklad le pravni najemuik dotičnih prostorov, in vsaka šolska občina imela bi pravico, tožnim potom izterjevati najemščino, oziroma odškodnino za njih porabo. In po katerem merilu bi se odmerila ta odškodnina, ako bi namreč v istini normalno-šolski zaklad dolžan bil, nastanjevati nadučitelje?

Upirajoč se na te razloge — sklicuje se finančni odsek ob jednom na dosedanjo prakso deželnega šolskega sveta, kateri je po izjavi, storjeni po g. vladnem zastopniku v seji finančnega odseka z dné 5. januarja 1886., v vseh kontroverznih slučajih se strogo držal načela, da je za nastanjevanje šolskih ravnateljev in ravnateljic skrbeti šolski občini, katera mora tudi skrbeti za druge stvarne šolske potrebsčine. Tedaj mora tudi finančni odsek odločno poudarjati načelno stališče, da se troski te baže ne pokrijejo iz normalno-šolskega zaklada, marveč da vsa ta dolžnost zadeva v polnem obsegu le šolsko občino, (oziroma šolski okraj). To načelo veljá v isti meri za šolske občine po deželi in za mesto Ljubljansko.

Vender se je umestno videlo finančnemu odseku, da zlasti nasproti Ljubljanskemu mestu tega načela ne izvede po vsej njegovi strogosti. Pred očmi mu je bilo, da je slavni deželni zbor v XII. seji z dné 16. oktobra 1884. pri priliki, ko se je glavno mesto pritegnilo h konkurenci normalno-šolskega zaklada, sam in prostovoljno obetal, da se bode poseben ozir jemal na mesto Ljubljansko. Žalil bi se čut pravičnosti in spodobnosti, ako bi slavni deželni zbor, upirajoč se zgolj na slališče abstraktnega prava, obotavljal se, iz normalno-šolskega zaklada skrbeti za pokritje stanarinskih odškodnin onih Ljubljanskih nadučiteljev, oziroma nadučiteljic, katerim mestna občina dosihmal ni mogla nakazati naturalnega stanovanja.

Gledé visokosti teh odškodnin je omeniti, da gre šolskemu ravnatelju, oziroma ravnateljici v Ljubljani dotična odškodnina 20% najmanjše letne plače v smislu §. 33. deželno-šolskega zakona z dné 29. aprila 1873. l. (št. 22., dež. zak.), in ker je najmanjša učiteljska plača v Ljubljani sistemizirana z letnimi 600 gld., odmeriti jo je z 20%, tedaj s 120 gld. na leto. Da bi se ta stanarina zvišala na 150 gld. za nadučiteljico Julijo Moos-ovo, kakor nasvetuje deželni šolski svet, temu finančni odsek ni mogel pritrditi, vsled tega ne, ker je tudi dosedaj od mesta le po 120 gld. dobivala stanarinske odškodnine in ker ne kaže, takoj prvo leto po praktični vpeljavi deželnega zakona z dné 28. dec. 1884. l. užé poskušati z zvišanjem dotičnih potrebsčin.

Drugače se glasi njegov predlog gledé peticije nadučitelja Andreja Praprotnika, kateri prosi, da se mu dovoli zvišanje stanarine od 120 gld. na 220 gld. Tù treba pred vsem naglašati, da se je prosilcu pričeniš z leta 1876. od strani Ljubljanskega mestnega zbora stana-

rina užé redno zvišala za letnih 100 gld., da bi bil tedaj oškodovan v svojih sedanjih dejanskih dohodkih, če mu deželni zbor na enkrat odtegne ta zboljšek.

Z ozirom na vse te razloge stavlja tedaj finančni odsek sledeče predloge:

Slavni deželni zbor naj sklene:

- a) Ljubljanskemu nadučitelju in šolskemu vodji Andreju Praprotniku nakaže se za l. 1885. donesek k postavni stanarini v znesku 100 gld. iz normalno-šolskega zaklada. V proračun za l. 1886. postaviti se obe svoti v skupnem znesku 220 gld.
- b) Stanarina mestne nadučiteljice in ravnateljice Julije Moosove obdrži se v neizpremenjenem znesku 120 gld.
- c) Izrečno se poudarja postavno stališče, da normalno-šolski zaklad nima nobenih dolžnostij, nastanjevati nadučitelje, oziroma nadučiteljice ali skrbeti za njih stanarinsko odškodnino, ker vsa ta dolžnost jedino in izključno zadeva šolske občine, oziroma šolske okraje. Deželnemu odboru se naroča, varovati to stališče z vsemi zakonitimi sredstvi.
- d) Deželnemu odboru naroča se, natančno se informirati o modalitetah, s kojimi je normalno-šolski zaklad prevzel stanarine za nadučitelje v Postojini, Leskovci, Št. Jarneji, Mokronogu, Št. Rupertu, Kranji, Št. Petru (v Ljubljani), Zatičini, Kamni Gorici, Šmihelu, Novemestu, Kameniku in Črnomlji, potem stanarino za učiteljico Frano Vernetovo v Kameniku, ter v prihodnjem zasedanji o tej zadevi poročati deželnemu zastopu. — Odobré se vsi ti predlogi.

Odobri se tudi zakon, po katerem bodo učitelji na enorazrednicah dobivali po 30 gold. na leto opravilne doklade.

Ta zakon stopi v veljavo s 1. okt. 1886. l. — Vse druge prošnje učiteljev za poviksanje plač i. dr. so se odbile.

— Metelko-tova darila (6 po 42 gld.) se bodo po njegovi blagi ustanovi (s 1. maja 1858. l.) za 1885. l. delila ljudskim učiteljem na deželi, kateri se lepo vedéjo, ki gojé slovenščino in sadjarstvo v ljudski šoli. Prošnje za-nje ravnajo se do c. k. deželnega šolskega sveta ter se oddajajo pri dotičnih c. k. okrajnih šolskih oblastnijah do konec meseca januarja t. l.

— Društvu »Národní Šoli« je daroval, kakor vsako leto tudi letos naš nepozabljivi upokojeni c. k. deželni šolski nadzornik dr. vitez Fran Močnik 20 gld. Tudi slavni deželni zbor je letos 100 gld. podelil »Národní Šoli«. Obema se tedaj presréno zahvaljuje

odbor.

— Jezičnik. Knjiga Slovénska v XIX. veku. A t. j. I. del. Spisal J. Marn. XXIII. Leto. V Ljubljani. Natisnil in založil J. Rudolf Milic. 1885. 8. str. 94. Tudi tega najnovejšega letnika se nekaj odtiskov posebej dobiva à 60 kr. (po pošti 65 kr.) v Katoliški Bukvarni.

— Znastveno-zabavni večeri »Slovenskega učiteljskega društva« se prav zanimljivo nadaljujejo. V 23. dan decembra preteč. l. in v 13. dan t. m. so se izvrstno petje (celó mešani zbor) in »domači orkester« odlikovali s prav izbranim programom.

Razpisi učiteljskih služeb.

Na Kranjskem. Na čveterorazredni ljudski šoli v Metliki III. uč. služba s 450 gold. letne plače, za trdno, ali začasno. Prosilci, kateri morejo biti tudi učiteljice, oddajajo naj prošnje do konca t. m. pri okrajnem šolskem svétu v Črnomlji. — Na enorazredni ljudski šoli pri sv. Lampertu s 400 gold. in s stanovanjem za trdno, ali začasno. Prošnje vzprejema c. kr. okrajni šolski svét v Litiji do 15. t. m. — Na dvorazredni ljudski šoli v Moravčah II. učiteljska služba s 400 gold. letne plače, za trdno, ali začasno (najraji učiteljica). Prošnje c. kr. okrajnemu šolskemu svétu v Kameniku do 15. t. m. — Na enorazredni ljudski šoli v Žabnici s 400 gold. letne plače in s stanovanjem. II. učiteljska služba na dvorazredni ljudski šoli v Poljanah s 400 gold. letne plače in s stanovanjem, za trdno, ali začasno. Prošnje do 4. febr. t. l. pri c. kr. okrajnem šolskem svétu v Kranji.

Premene pri učiteljstvu.

Na Kranjskem. Na II. mesto na trirazredno ljudsko šolo v Sodražico pride začasno g. Miha Verbič, pomožni učitelj v Škofji Loki. — Gosp. Karol Simon, potrj. pripravnik pride zač. v Loški Potok.